

Rapport

CORONACRISIS & KLIMAAT: HET ZET NEDERLANDERS AAN TOT DENKEN HOE HET ANDERS KAN

2 april 2020

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2020/038

Datum

april 2020

Auteurs

Peter Kanne
Wietse van Engeland

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Belangrijkste uitkomsten	4
2	Zorgen om klimaatverandering	6
2.1	Zorgen over uitstoot iets toegenomen	6
3	Wat moet het kabinet doen?	7
3.1	Kabinet moet niet <i>minder</i> doen tegen klimaatverandering	7
3.1.1	Veranderingen in de tijd	7
3.2	Liever MKB dan grote bedrijven als KLM steunen	9
4	Lessen uit de coronacrisis?	10
4.1	Bijna helft: “pas op de plaats”; 43%: “klimaatbeleid niet opschorten”	10
4.2	Ruim een derde wil les trekken uit coronacrisis	11
4.3	Coronacrisis zet Nederlanders aan tot denken over wat echt van waarde is	12
5	Onderzoeksverantwoording	13

1 Belangrijkste uitkomsten

Zorgen over uitstoot toegenomen

Ondanks het coronavirus en de verregaande maatregelen om het virus tegen te gaan maken Nederlanders zich zelfs iets meer zorgen over het klimaat dan 1,5 maand geleden (van 65% in februari naar 71% eind maart).

Nederlanders willen niet minder doen tegen klimaatverandering

Vrijdagmiddag 27 maart maakte het kabinet bekend, vanwege de coronacrisis, voorlopig niet met nieuwe maatregelen te komen om de CO₂-uitstoot te verminderen.

Nederlanders willen niet dat het kabinet *minder* gaat doen dan het kabinet Rutte tot nu toe (voor de coronacrisis) aan plannen bekend heeft gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen.

Dit onderzoek liep van donderdagavond tot maandagochtend. Op vrijdagmiddag waren de helft van de vragenlijsten ingevuld. In het onderzoek hebben we mensen niet kunnen vragen of ze dit bericht gehoord of gelezen hebben, maar we zien wel dat de zorgen en de steun voor maatregelen toenemen op zaterdag en zondag.

Coronacrisis zet Nederlanders aan tot denken over wat echt van waarde is¹

Zes op de tien Nederlanders (62%) ervaren de coronacrisis als een moment van bewustwording. De crisis zet hen aan het denken over de samenleving en economie en hoe we die in de toekomst in kunnen richten. Tegelijkertijd is de helft pessimistisch over de mate waarin de samenleving en economie na de crisis daadwerkelijk verbeterd zal worden (49%).

Iets meer dan helft: "pas op de plaats"; 43%: "klimaatbeleid niet opschorten"²

Er is verdeeldheid over hoe we met de combinatie coronacrisis & klimaat om moeten gaan en waar de prioriteit moet liggen: een klein deel (13%) zegt dat alle aandacht nu naar de bestrijding van het coronavirus moet gaan en het klimaatbeleid moet wachten. Een grotere groep (38%) stelt dat het klimaatbeleid weer aan bod kan komen nadat het coronavirus is bestreden en de economie hersteld is. Daarentegen ziet meer dan een kwart (28%) de coronacrisis als een kans om Nederland duurzamer op te bouwen. Door de opbouw en het herstel van de economie duurzaam in te richten kan het klimaatbeleid verenigd worden met de aanpak van de coronacrisis. Ten slotte is 15 procent van mening dat het klimaatbeleid, zoals elk ander beleid, gewoon uitgevoerd moet worden.

Liever MKB dan grote bedrijven als KLM en Schiphol steunen³

Om de economie te redden, moet de overheid zich volgens driekwart (78 procent) van de bevolking in eerste instantie richten op het steunen van MKB-bedrijven. Bijna de helft van de bevolking (47 procent) vindt wel dat luchtvaartmaatschappijen en Schiphol moeten verplicht moeten verduurzamen om voor eventuele steun in aanmerking te komen.

---

¹ Vragen op verzoek van Milieudefensie gesteld, aan het einde van de vragenlijst.

² Idem

³ Idem

Verantwoording

I&O Research voerde van 26 tot 30 maart 2020 een onderzoek uit onder 2.342 Nederlanders. Vragen over de coronacrisis en het klimaat zijn op verzoek van Milieudefensie gesteld. De resultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, opleiding, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken.

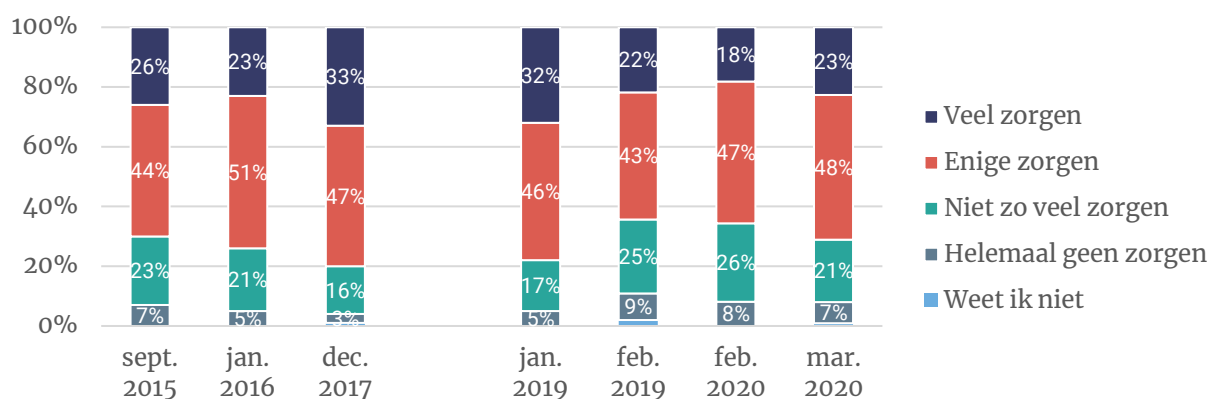

2 Zorgen om klimaatverandering

2.1 Zorgen over uitstoot iets toegenomen

Ondanks het coronavirus en de verregaande maatregelen om het virus tegen te gaan, maken Nederlanders zich nog iets meer zorgen over het klimaat dan 1,5 maand geleden (van 65% naar 71%, Figuur 1).

Dit komt vooral door het aandeel van de mensen dat zich *veel zorgen* maakt over de uitstoot van broeikasgassen, dit aandeel nam toe van 18 procent in februari naar 23 procent nu en is weer even groot als in februari 2019. Waar in februari een derde (34%) zich *niet zo veel of geen zorgen* maakt over het klimaat is dat nu bijna drie op de tien (28%).

Figuur 1 - In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂), de klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu? (basis: allen)

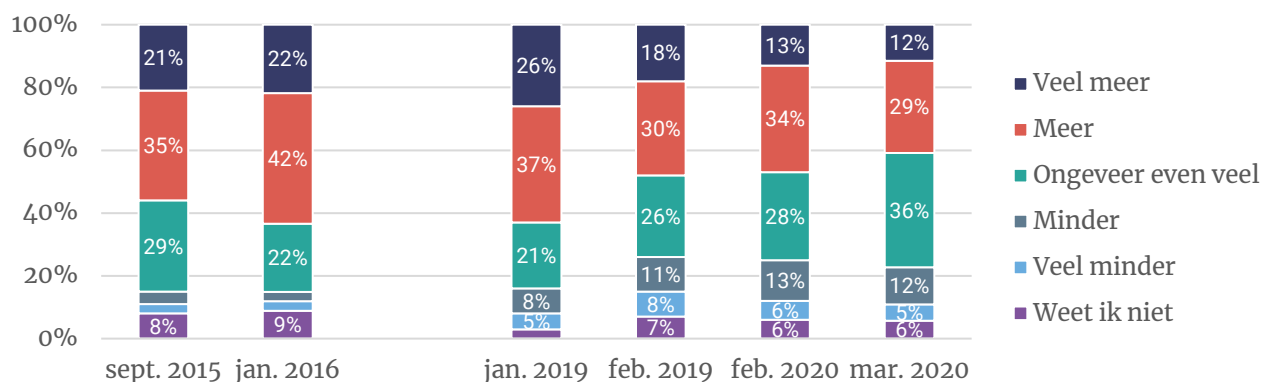
3 Wat moet het kabinet doen?

3.1 Kabinet moet niet *minder* doen tegen klimaatverandering

Vier op de tien Nederlanders (41%) vinden dat het kabinet-Rutte (*veel*) *meer* zou moeten doen om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Dit aandeel is lager dan in februari (47%), terwijl het aandeel dat van mening is dat het kabinet *ongeveer even veel* moet doen is toegenomen van 29 procent in februari naar 36 procent nu. Er vindt dus een verschuiving plaats waarbij de middengroep groter wordt.

Het aandeel van de Nederlanders dat vindt dat het kabinet *minder* of *veel minder* moet doen blijft min of meer gelijk (van 19% in februari naar 17% nu).

Per saldo willen Nederlanders dus in ieder geval niet dat het kabinet *minder* gaat doen dan het kabinet Rutte tot nu toe aan plannen bekend heeft gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen.

Figuur 2 - Vindt u dat het kabinet-Rutte meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂) te verminderen? (In vergelijking met wat het kabinet-Rutte tot nu toe bekend heeft gemaakt om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen) (Basis: allen)

3.1.1 Veranderingen in de tijd

Vrijdagmiddag 27 maart, 15 uur maakte het kabinet bekend, vanwege de coronacrisis, voorlopig niet met nieuwe maatregelen te komen om de CO₂-uitstoot te verminderen. Dit ondanks de eis van de Tweede Kamer om voor 1 april met nieuwe plannen te komen.

"Veel mensen, ook wij, hebben nu andere dingen te doen", zei minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat na afloop van de ministerraad. "Het vonnis van Urgenda is niet van tafel, maar er zijn nu andere prioriteiten."⁴

Dit onderzoek liep van donderdagavond tot maandagochtend. Op vrijdagmiddag waren circa 1.100 vragenlijsten ingevuld. In het onderzoek hebben we mensen niet kunnen vragen of ze dit bericht gehoord of gelezen hebben, maar we zien wel dat de zorgen en de steun voor extra maatregelen toenemen op zaterdag en zondag.

⁴ Bron: NOS. Zie: <https://nos.nl/artikel/2328548-kabinet-stelt-nieuwe-klimaatplannen-uit.html>

Tabel 1 - In hoeverre maakt u zich zorgen over de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂), de klimaatverandering en de effecten daarvan voor het milieu? (basis: allen)

	Totaal	Vrijdag 27 maart	Zaterdag 28 maart	Zondag 29 maart
(Veel) zorgen	71%	70%	73%	78%
(Helemaal) geen zorgen	28%	29%	27%	22%
Weet niet	1%	1%		
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel 2 - Vindt u dat het kabinet-Rutte meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen (onder andere CO₂) te verminderen? (basis: allen)

	Totaal	Vrijdag 27 maart	Zaterdag 28 maart	Zondag 29 maart
(Veel) meer	41%	39%	44%	49%
Ongeveer even veel	36%	37%	34%	34%
(Veel) minder	17%	17%	16%	14%
Weet niet	6%	6%	5%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%

3.2 Liever MKB dan grote bedrijven als KLM steunen

Aan het eind van het onderzoek hebben we – op verzoek van Milieudefensie – drie vragen over het klimaat en de coronacrisis gesteld, waaronder de vragen in hoofdstuk 4.

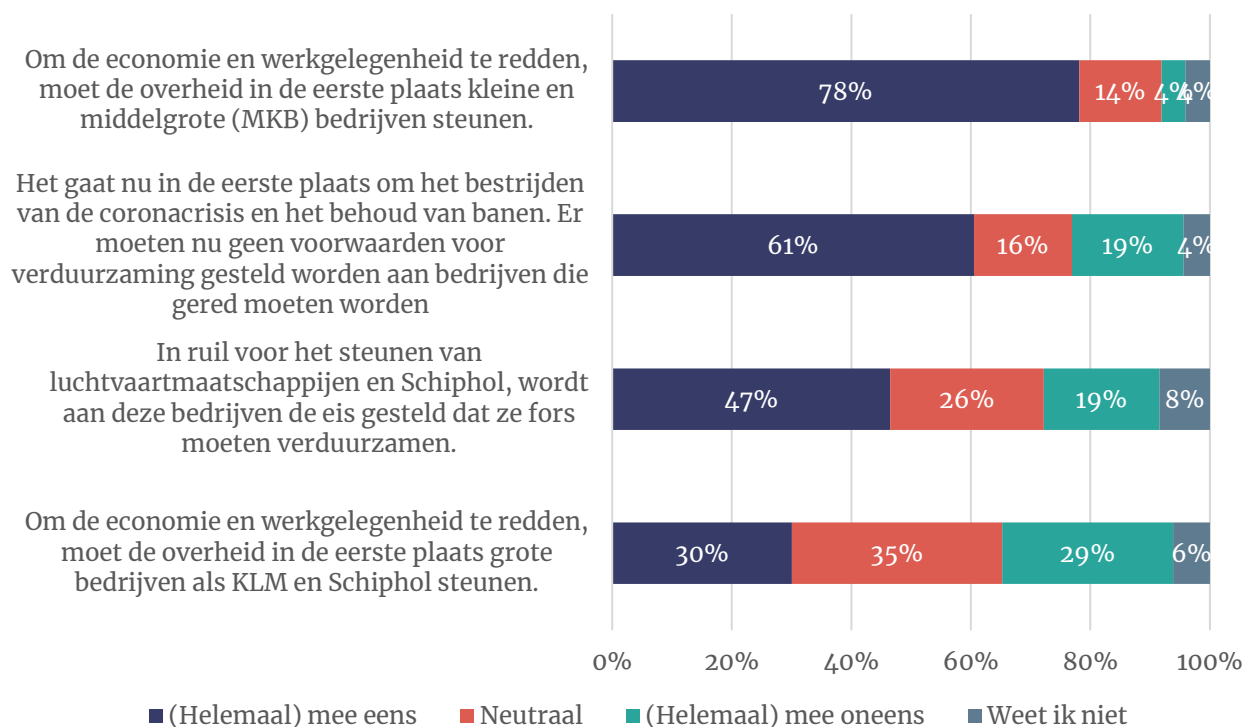
De stellingen hadden betrekking op wat de overheid zou moeten doen richting het bedrijfsleven, in relatie tot verduurzaming.

Om de economie te redden, moet de overheid zich volgens driekwart (78 procent) van de bevolking in eerste instantie richten op het steunen van MKB-bedrijven (Figuur 3).

Drie op de tien Nederlanders (30 procent) vindt dat de overheid zich moet richten op het steunen van grote bedrijven als Schiphol en KLM. Een vergelijkbare groep (29 procent) is het hiermee oneens.

Bijna de helft van de bevolking (47 procent) vindt wel dat luchtvaartmaatschappijen en Schiphol moeten verplicht moeten verduurzamen om voor eventuele steun in aanmerking te komen.

In het algemeen is men minder vaak voorstander van zulke eisen aan noodlijdende bedrijven: 61 procent van de Nederlanders vindt dat duurzaamheidseisen aan bedrijven tijdelijk losgelaten mogen worden als bedrijven daardoor gered kunnen worden. Daarentegen is 19 procent is het hier niet mee eens. Hoger opgeleiden en jongeren zijn het relatief minder vaak eens met het laten vallen van eisen voor verduurzaming om bedrijven te redden.

Figuur 3 - Stellingen over mogelijk beleid. (Basis: allen)

4 Lessen uit de coronacrisis?

4.1 Bijna helft: “pas op de plaats”; 43%: “klimaatbeleid niet opschorten”

Aan het eind van het onderzoek hebben we – op verzoek van Milieudefensie – drie vragen over het klimaat en de coronacrisis gesteld. Deze vragen hebben betrekking op hoe we met de combinatie coronacrisis & klimaat om moeten gaan en waar de prioriteit zou moeten liggen. We hebben Nederlanders gevraagd wat er volgens hen nu moet gebeuren. Hieronder de tekst die is voorgelegd in het onderzoek:

In 2019 was er veel aandacht voor het klimaat. Het Nederlandse Klimaatakkoord werd in juli 2019 vastgesteld. Het leek erop dat dit in 2020 door zou zetten en dat maatregelen om de CO₂-uitstoot terug te dringen concreter zouden worden.

De coronacrisis lijkt dit proces nu te vertragen. Hieronder vier mogelijke opvattingen over wat er nu moet gebeuren. Wilt u de stelling kiezen die het best uw mening weergeeft?

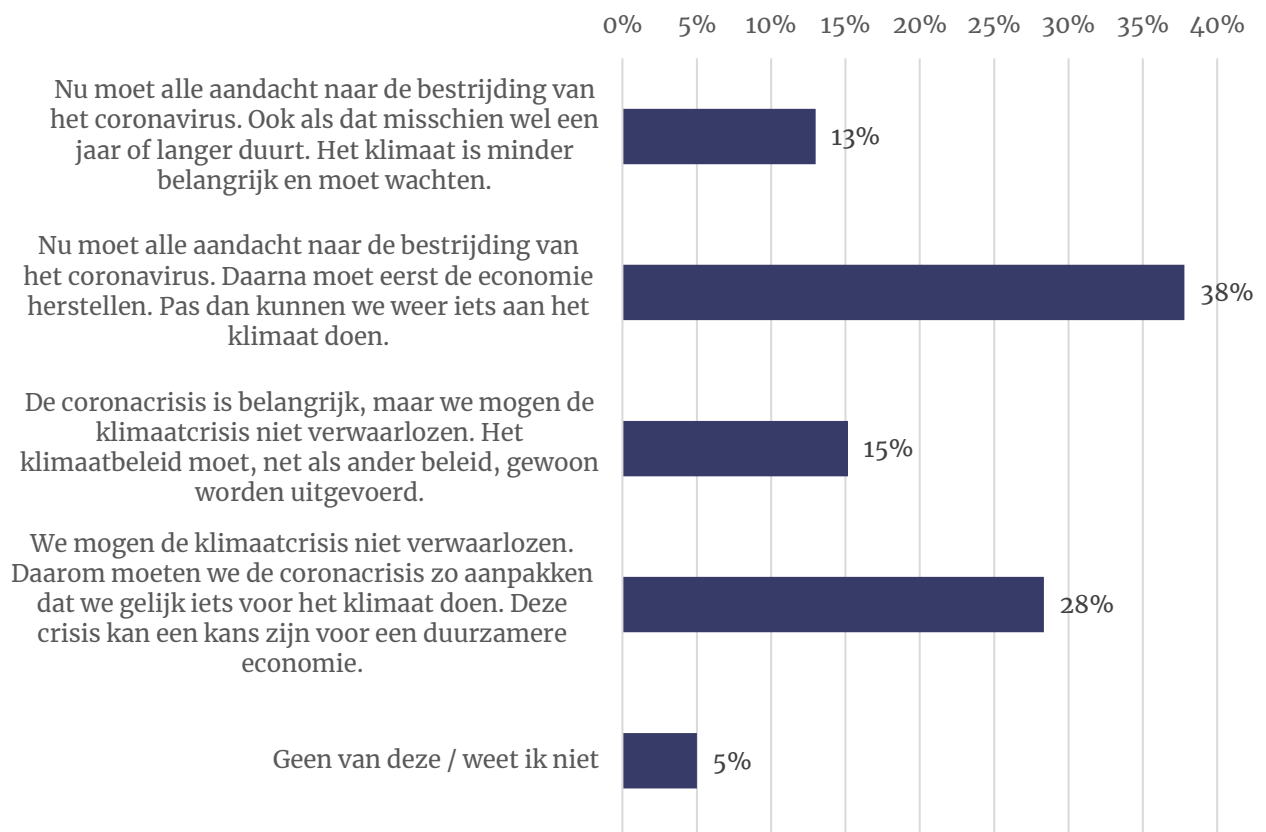
1. Nu moet alle aandacht naar de bestrijding van het coronavirus. Ook als dat misschien wel een jaar of langer duurt. Het klimaat is minder belangrijk en moet wachten.
2. Nu moet alle aandacht naar de bestrijding van het coronavirus. Daarna moet eerst de economie herstellen. Pas dan kunnen we weer iets aan het klimaat doen.
3. De coronacrisis is belangrijk, maar we mogen de klimaatcrisis niet verwaarlozen. Het klimaatbeleid moet, net als ander beleid, gewoon worden uitgevoerd.
4. We mogen de klimaatcrisis niet verwaarlozen. Daarom moeten we de coronacrisis zo aanpakken dat we gelijk iets voor het klimaat doen. Deze crisis kan een kans zijn voor een duurzamere economie. Bijvoorbeeld door de luchtvaart veel schoner en de levensmiddelenindustrie diervriendelijker te maken.

Er is verdeeldheid over de prioriteiten: een klein deel (13%) zegt dat alle aandacht nu naar de bestrijding van het coronavirus moet gaan en het klimaatbeleid moet wachten. Een grotere groep (38%) stelt dat het klimaatbeleid weer aan bod kan komen nadat het coronavirus is bestreden en de economie hersteld is. Daarentegen ziet meer dan een kwart (28%) de coronacrisis als een kans om Nederland duurzamer op te bouwen. Door de opbouw en het herstel van de economie duurzaam in te richten kan het klimaatbeleid verenigd worden met de aanpak van de coronacrisis. Tenslotte is 15 procent van mening dat het klimaatbeleid, zoals elk ander beleid, gewoon uitgevoerd moet worden.

Naar partijvoorkeur zien we verschillen:

- PVV-kiezers (25%) en FvD-kiezers (26%) vinden vaker dat alle aandacht nu naar de bestrijding van het virus moet gaan en het klimaat moet wachten;
- Volgens VVD- (51%) CDA- (48%) en 50Plus-kiezers (58%) kunnen we pas iets aan het klimaat doen nadat het virus is bestreden en de economie hersteld is;
- Kiezers van D66 (28%) en GroenLinks (28%) stellen vaker dat het klimaatbeleid net als elk ander beleid uitgevoerd moet worden;
- Van alle partijen zien kiezers van de Partij voor de Dieren (66%), GroenLinks (56%) en SP (43%) het vaakst de coronacrisis als een kans om een duurzamere economie te creëren.

Figuur 3 - Hier ziet u vier mogelijke opvattingen over wat er nu moet gebeuren. Wilt u de stelling kiezen die het best uw mening weergeeft? (Basis: allen)

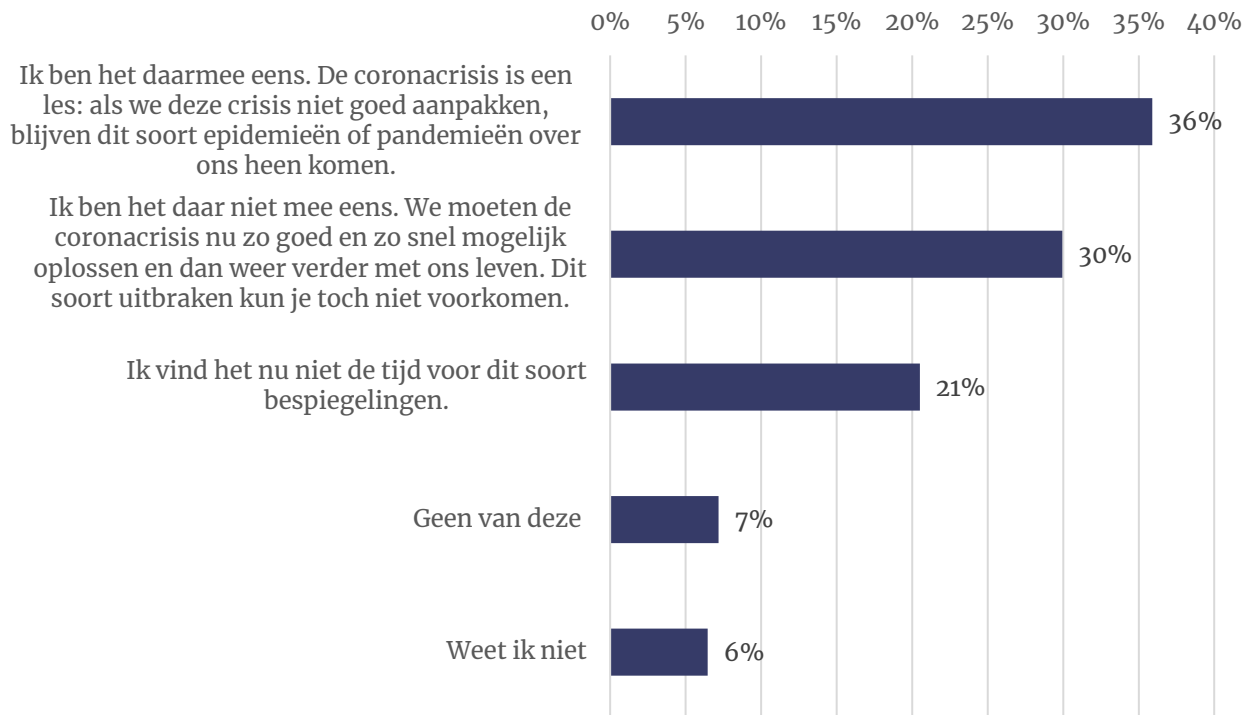
4.2 Ruim een derde wil les trekken uit coronacrisis

Ruim een derde (36%) is van mening dat we lessen moeten trekken uit deze crisis en niet op dezelfde manier om kunnen blijven gaan met de natuur en het klimaat (Figuur 4). Mocht er na de crisis niets wezenlijks verander zijn, dan zullen we volgens hen in de toekomst weer met dergelijke epidemieën geconfronteerd worden. Met name kiezers van de Partij voor de Dieren (77%) en GroenLinks (48%) zien in de coronacrisis een les.

Een kleiner deel (30%) stelt dat we deze crisis zo snel mogelijk op moeten lossen en weer met ons leven verder moeten gaan. Uitbraken als dit zijn een *fact of life* en zullen nu eenmaal blijven bestaan. Vooral 50Plus-kiezers (44%), PVV-kiezers (38%) en FvD-kiezers (37%) zijn deze mening toegedaan.

In totaal heeft een op de drie (34%) hier geen mening over of vindt dit niet het moment voor dit soort overwegingen.

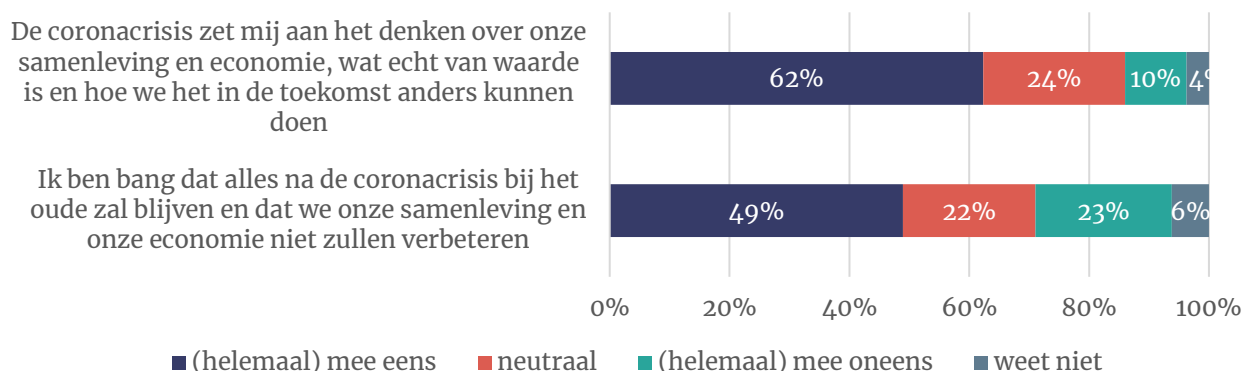

Figuur 4 - In de media gaat het nu vooral over de coronacrisis. Sommige mensen vinden dat de crisis mede is veroorzaakt door de manier waarop wij met dieren, de natuur en het klimaat omgaan. Wat vindt u? (wilt u het antwoord kiezen dat het beste uw mening weergeeft) (Basis: allen)

4.3 Coronacrisis zet Nederlanders aan tot denken over wat echt van waarde is

Zes op de tien Nederlanders (62%) ervaren de coronacrisis als een moment van bewustwording. De crisis zet hen aan het denken over de samenleving en economie en hoe we die in de toekomst in kunnen richten. Tegelijkertijd is de helft pessimistisch over de mate waarin de samenleving en economie na de crisis daadwerkelijk verbeterd zal worden (49%).

Figuur 5 - In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stellingen? (Basis: allen)

5 Onderzoeksverantwoording

Verantwoording

I&O Research voerde een landelijk representatief onderzoek uit onder 2.342 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Dit onderzoek onder 2.342 Nederlanders vond plaats van 26 tot 30 maart 2020. De resultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, opleiding, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2017. Het grootste deel van de deelnemers is afkomstig uit het I&O Research Panel (n=2.243). Daarnaast zijn 99 deelnemers via PanelClix benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een uitkomst van 50 procent is er sprake van een marge van plus of min 2,1 procent. Bij 23,2 procent (de score voor de VVD) op een steekproef van n = 1.679 is er sprake van een marge van 2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Sinds april 2019 werkt het I&O Research Panel met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

I&O Research

I&O Research is een maatschappelijk betrokken bureau voor beleids- en marktonderzoek. Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Wij werken voor overheids- en non-profitorganisaties. I&O Research is de laatste jaren gegroeid tot het zevende marktonderzoeksbureau van Nederland. In de sector 'overheid & onderwijs' is I&O Research de nummer 1 (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2018).

I&O Research heeft vestigingen in Amsterdam en Enschede.

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001-, ISO 20252- en ISO 27001-gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362-gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KvK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl